

такой работы с будущими учителями. Раскрыты задачи применения компетентностного подхода при обучении студентов: теоретическая и практическая подготовка будущих учителей начальных классов к осуществлению требований Государственного стандарта начального образования; подбор эффективных технологий обучения студентов; определение путей и средств формирования профессиональных компетенций у будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: сюжетные задачи, компетентность, обучение, пути, средства, формирования, будущие учителя начальных классов, младшие школьники.

Abstract. The article considers ways and means of forming competences for students of specialty 013 «Primary education» in the context of teaching junior schoolchildren to solve the thematic mathematical problems; methodological approaches to such work with future teachers are outlined. The tasks of application of the competent approach in the students' training are revealed: theoretical and practical preparation of future teachers of elementary school to the implementation of the requirements of the State standard of elementary education; selection of effective technologies for student learning; definition of ways and means of forming professional competences for future primary school teachers. The theoretical and methodological foundations of the teacher's work on solving thematic mathematical problems are lighted, namely, mastering the methods of familiarization with the content of the problem are highlighted; abilities: to carry out the analysis of the problem in different ways in order to solve the optimal ways of its solution; to make a plan for solving complex tasks; to execute the decision of the task in accordance with the set requirements; to work on a solved problems, which includes checking the solved task and creative work on it.

Key words: subject problems, competence, learning, ways, means, formation, future teachers of elementary school, junior schoolchildren.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2018

Ж. Г. Стельмашук

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті крізь призму завдань нової української школи актуалізовано педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970).

Схарактеризовано окремі педагогічні погляди В. Сухомлинського на виховання особистості, що знайшли своє продовження в сучасній системі освіти у вигляді ключових принципів та пріоритетів діяльності

Нової української школи, зокрема принципів дитиноцентризму та педагогічного партнерства.

З'ясовано, що дитина, її розвиток, формування внутрішнього світу займають центральне місце в авторській концепції видатного педагога і знаходять своє продовження в особистісно орієнтованій моделі освіти, яка задекларована у Концепції «Нова українська школа».

Доведено актуальність педагогічної системи Василя Олександровича Сухомлинського в контексті реформаторських ідей Нової української школи.

Ключові слова: В. Сухомлинський, виховання, дитина, ідея дитиноцентризму, гуманістична педагогіка, педагогічна спадщина, педагогічні ідеї, Нова українська школа.

Постановка проблеми. Прийняття законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти окреслило нові перспективи освіти та виховання підростаючого покоління.

Особистісно орієнтована модель освіти стала пріоритетом Нової української школи, метою реалізації якої є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [3].

Тому реформування української школи та пошук ефективних шляхів вирішення зазначених завдань зумовлюють необхідність повернення до педагогічної творчості минулого, зокрема, досліджень педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського була і залишається предметом наукових дискусій та значної кількості наукових праць (М. Антонєць, А. Богуш, В. Бондар, Л. Березівська, І. Бєх, С. Бричок, Н. Дічек, Л. Заліток, О. Петренко, Н. Побірченко, О. Сухомлинська та ін.). Слід зазначити, що це далеко не повний перелік вітчизняних дослідників, предметом наукової уваги котрих є сторінки педагогічної теорії і практики Василя Олександровича. Для нашого дослідження цінними є публікації Г. Белан, О. Карпенко, О. Петренко, Л. Ярославцевої та інших.

Отже, метою цієї статті є актуалізація поглядів В. О. Сухомлинського у контексті завдань Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Аналіз Концепції Нової української школи дав змогу констатувати, що педагогіка партнерства і принцип

дитиноцентризму стали ключовими векторами реалізації мети освіти в Новій українській школі.

У нормативно-правових актах з питань освіти та виховання акцентовано увагу на необхідності упровадження особистісно-орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму, що розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів; максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів [2, с.18].

Аналіз педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського дав підстави стверджувати, що зазначені вище ідеї свого часу стали основою гуманістичної педагогіки видатного учителя, у центрі якої перебувала дитина як унікальна особистість.

Ідея про неповторність та цінність кожної людини, яка є своєрідним фундаментом, ядром педагогічної системи Василя Олександровича, сьогодні знаходить своє втілення в особистісно орієнтованій моделі освіти. Зокрема, у працях «Вірте в людину» (1960), «Людина неповторна» (1962), «Дума про людину» (1963), «Шлях до серця дитини» (1963), «Виховання особистості в радянській школі» (1965), «Серце віддаю дітям» (1969) ключовою є ідея любові до дітей, до людей. Педагог пояснював: «Ми маємо справу з найскладнішим, безцінним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого уміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить його життя, здоров'я, розум, характер, воля, цивільна і інтелектуальна особа, його місце і роль в житті, його щасті» [7, с.420].

У Державному стандарті початкової освіти одним із ключових принципів названо цінність дитинства, що став наскрізним у педагогічній творчості Василя Олександровича. Педагог вказував: «Дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє неповторне життя...» [4, с.15], наголошуючи, що саме «у дитинстві закладається людський корінь. Жодної рисочки природа не відшліфовує – вона тільки закладає, а відшліфовувати нам – батькам, педагогам, суспільству» [4, с. 291].

Ще одним принципом Державного стандарту початкової освіти, що знайшов глибоке осмислення та обґрунтування у педагогічній спадщині Василя Олександровича, є презумпція талановитості дитини. З цього приводу педагог зазначав: «Немає подібних, бездарних і лінивих дітей», є школярі, задатки яких педагогам розгледіти не вдалося. Обдарованість і талант визначає кількість часу, який витрачено на діяльність. Кожна людина має талант до одного або до кількох видів діяльності, тому розвивати здібності потрібно у всіх дітей, що навчаються в школі. Не існує абстрактного учня до якого можна було б механічно прикласти всі закономірності виховання [7, с. 43].

В. Сухомлинський наголошував: «... не може бути легкого та безтурботного виховання. Ця робота важка, кропітка, у ній «незрівнянно

більше одноманітної, втомливої, часто неприємної праці, ніж праці, яка б давала тільки задоволення». Більше того, «усе залежить від виховання в дитинстві», і власне саме виховання людини відбувається тільки в людському середовищі. І тут варто особливо пам'ятати, що «...в серці дитини, яка дивиться на світ широко відкритими очима і не знає, як жити», крихітні крижинки зла «стають великими брилами льоду» [4, с. 291].

Педагог був оптимістично налаштований щодо виховання кожної особистості: «Немає людини, в якій внаслідок умілої виховної роботи не розкрився б самобутній талант, немає сфери діяльності, в якій людська індивідуальність не досягла б розквіту...» [5, с. 170]. У кожної людини, – пояснював Василь Олександрович, – є задатки, обдарування, талант до певного виду або кількох видів (галузей) діяльності. ... кожна людина може досягти вищого ступеня всебічного розвитку – стати неповторним творцем не тільки матеріальних, а й духовних цінностей, – якщо в ній розкрити її задатки, обдарування, талант» [6, с. 88].

Запорукою успішного виховання кожної дитини педагог вважав її самостійне пізнання і зауважував, що «кожна дитина – це особливий, неповторний світ. Виховати особистість, сформувати душу людини можна, тільки зрозумівши цей світ, пізнавши всі його тайники» [6, с. 204].

Підґрунтям для розуміння особистості В. Сухомлинський вважав тісну співпрацю між педагогами і учнями, оскільки вона дала змогу дослідити глибинні якості особистості, які за допомогою спостереження за дитиною не завжди легко побачити. Він зазначав, якщо весь час спілкування з дітьми вважати одним цілим, то 2/3 такого спілкування мають бути дружнім, при якому зникають ролі «вчитель» – «учень» [6, с. 297]. Педагог усвідомлював, що лише в умовах партнерських взаємовідносин з дитиною є можливим дослідження її індивідуальних особливостей: «необхідно зробити її своїм другом, діловим партнером, щоб зацікавлювало у ній все: її радощі і негоди» [5].

Відповідно до Концепції «Нова українська школа» сьогодні учитель виступає насамперед менеджером, який планує, організовує та координує освітній процес. Метою вчителя-менеджера є створення класу, в якому діти почуваються безпечно та радісно, де кожний учень є успішним, де заохочуються та підтримуються гуманні моделі поведінки [1].

Особистості вчителя у педагогічній творчості Василя Олександровича приділена значна увага. Він наголошував, що в школі не має бути жодного «випадкового» педагога: «... Вчителю треба мати величезний талант людинолюбства та безмежної любові до власної праці і, передусім, до дітей, щоб на довгі роки зберегти бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливність почуттів, а без цих якостей праця педагога перетворюється на муку» [9, с. 172].

Вчительську працю видатний педагог порівнював із творчою діяльністю скульптора: «Усе занепокоєння, усі прикrostі та вся творчість нашої справи в тому й полягають, що скульпторів декілька. Це і родина, і

особистість вихователя, і дитячий колектив, і книга, і цілковито непередбачувані впливи, скажімо, знайомі, з якими подружила хлопчика вулиця... Якщо б усі ці сили діяли як добре злагоджений оркестр, як легко творили б люди! Але кожен майстер має власну вдачу та власний характер, власний почерк та, нарешті, власне уявлення про майбутнє створіння, власний етичний та естетичний ідеал. У кожного – схильність критично ставитися до творчості суперників, і він намагається не тільки пройти різцем мармуровою цілиною, але й колупнути там, де щойно працювали руки іншого різьб'яра. Потім настає момент, коли й мармур перестає бути бездушною глибою, «скульптура» оживає, стає істотою, яка пізнає не тільки світ навколо себе, але й самого себе. І тоді бере ця істота власний різець та починає різьбити і навіть виправляти те, що зробили інші. Як мечі схрещуються різці, летить мармурова крихта, а іноді від благородного каменя відколюються цілі куски. Звести все різноманіття впливу в єдине, домогтися, якщо є змога гармонії – завдання педагога [8, с. 12].

Великого значення в Концепції нової української школи набуває аспект педагогіки партнерства між всіма учасниками освітнього процесу. У методичному посібнику «Нова українська школа: поради для вчителя» автори вдаються до цитування відомого педагога: «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський. Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Принципи партнерства в педагогіці є такими: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [2, с.16].

Проведений аналіз наукових джерел та безпосередньо педагогічних праць Василя Олександровича дав підстави констатувати, що зазначені принципи педагогіки партнерства, які є дороговказами сучасної системи української освіти, мають глибокі і міцні корені у його гуманній педагогічній системі у вигляді таких аспектів: повага до особистості в поєднанні з вимогливістю, довіра до дитини та мудра влада педагога над дитиною. Зокрема, Василь Олександрович писав: «Справжнє духовне спілкування народжується там, де вчитель надовго стає другом, однодумцем і товаришем дитини в спільній справі» [4, с.10], а «наріжний камінь педагогічного покликання – глибока віра в успішність виховання кожної дитини» [там само, с.423].

Велику загрозу ефективному вихованню особистості педагог вбачав у порушенні трьох позицій здійснення особистісно орієнтованого виховання: розуміння дитини, визнання дитини і прийняття дитини.

Василь Олександрович пояснював: «Боляче бачити, що навіть у вчителів, які знають свій предмет, виховання іноді перетворюється на жорстку війну тільки тому, що ніякі духовні ниті не зв'язують педагога з учнями, і душа людини – застебнута на всі гудзики сорочка. Головна причина потворних, неприпустимих стосунків між наставником і вихованцем, що мають місце в окремих школах – це взаємна недовіра і підозра; іноді вчитель не відчуває таємних порухів дитячої душі, не переживає дитячих радостей і прикрощів, не намагається в думці поставити себе на місце дитини» [4, с.11]. На думку В. Сухомлинського, «у вихованні немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що творять красу квітки. У вихованні все головне – і урок, і розвиток різнобічних інтересів дітей поза уроком, і взаємовідносини вихованців у колективі» [4, с.13].

Сьогодні з упевненістю можна стверджувати, що педагогічна концепція Василя Олександровича Сухомлинського є в основі реформаторських ідей Нової української школи, оскільки ґрунтується на любові, повазі та довірі до дитини, прийнятті її та розумінні, педагогічному оптимізмі та вірі у здібності і особливі можливості кожного.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дав підстави зробити висновок, що ідеї видатного педагога щодо освіти та виховання підростаючого покоління не втратили своєї актуальності, є цінними і можуть набути нового розвитку у світлі завдань нової української школи за умови їх творчого впровадження у практику роботи сучасних закладів середньої освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні духовно-ціннісних засад розвитку особистості у творах В. Сухомлинського через ідеї педагогіки партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція нової української школи: Рішення колегії МОН України від 27.10.2016 №10. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>
2. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. 670 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т.4. Павлицька середня школа. Розмова з молодим директором. 638 с.

6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 5. Статті. 639 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. – Т.2. Формування комуністичних переконань молодого покоління. Як виховати справжню людину. Сто порад учителів. 670 с.
8. Сухомлинский В. Вижу человека. Литературная газета. 1967. 27 сентября. 12 с.
9. Сухомлинский В. Как воспитать настоящего человека. К. : Рад. школа, 1975. 236 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Kontseptsiia novoi ukrainkoi shkoly [The Concept of the New Ukrainian School]: Rishennia kolehii MON Ukrainy vid 27.10.2016 #10. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf> (in Ukrainian).
2. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian School: a Guide for the Teacher] / Pid zah. red. Bibik N. M. K.: TOV “Vydavnychi dim “Pleiady”, 2017. 206 s. (in Ukrainian).
3. Pro osvitu Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 No 2145-VIII. URL: [The Law “On Education”]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian).
4. Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory : v 5 t. [Selected Works: in 5 volumes] Kyiv : Radianska shkola, 1977. T. 3. Sertse viddaiu ditiam [I Give my Heart to Children. Narodzhennia hromadianyna [Birth of a Citizen]. [Letters to Son] Lysty do syna. 670 s. (in Ukrainian)
5. Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory : v 5 t. Kyiv [Selected Works: in 5 volumes]: Radianska shkola, 1977. T.4. Pavlyska serednia shkola. Rozmova z molodym dyrektorom. [Pavlysh Secondary School. Conversation with a Young Headmaster] 638 s. (in Ukrainian)
6. Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory : v 5 t. Kyiv : [Selected Works: in 5 volumes] Radianska shkola, 1977. T. 5. Statti. 639 s. (in Ukrainian)
7. Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory : v 5 t. Kyiv [Selected Works: in 5 volumes]: Radianska shkola, 1976. T.2. Formuvannia komunistychnykh perekonan molodoho pokolinnia. Yak vykhovaty spravzhniu liudynu. Sto porad uchytelevi [The Formation of Communist Convictions of the Younger Generation. How to Raise a Real Person. Hundred Tips to the Teacher]. 670 s. (in Ukrainian)
8. Sukhomlinskij V. Vizhu cheloveka [I Can See a Person]. Literaturnaja gazeta. 1967. 27 sentiabria. 12 s. (in Russian)
9. Sukhomlynskyj V. Kak vospitat’ nastojashchego cheloveka [How to Raise a Real Person]. K. : Rad. shkola, 1975. 236 s. (in Russian)

Аннотация. В статье сквозь призму задач новой украинской школы актуализированы педагогические идеи Василия Александровича Сухомлинского (1918-1970).

Охарактеризованы отдельные педагогические взгляды В. Сухомлинского на воспитание личности, которые нашли свое осуществление в современной системе образования в виде ключевых принципов и приоритетов деятельности Новой украинской школы, в частности принципов детоцентризма и педагогического партнерства.

Выяснено, что ребенок, его развитие, формирование внутреннего мира занимают центральное место в авторской концепции выдающегося педагога и находят свое продолжение в лично ориентированной модели образования, которая задекларирована в Концепции «Новая украинская школа».

Доказана актуальность педагогической системы Василия Александровича Сухомлинского в контексте реформаторских идей Новой украинской школы.

Ключевые слова: В. А. Сухомлинский, ребенок, идея детоцентризма, гуманистическая педагогика, педагогическое наследие, педагогические идеи, Новая украинская школа.

Abstract. In the article through the prism of the tasks of the new Ukrainian school, the pedagogical ideas of Vasyl Sukhomlinskyi (1918-1970) are actualized.

The specific pedagogical views of V. Sukhomlinskyi on education of the personality which found their implementation in the modern system of education in the form of key principles and priorities of the New Ukrainian schools, in particular the principles of child-centrism and pedagogical partnerships are characterized.

The main child-centrism ideas of the humanistic system of Vasyl Olexandrovych Sukhomlinskyi are picked out and characterized; among them: the uniqueness of each child, the humanistic attitude of the teacher towards the students, the humanization of the educational process.

It was found out that a child, her development, formation of her inner world occupies a central place in the author's concept of the outstanding teacher and finds her further development in the personally oriented model of education, which is declared in the Concept "New Ukrainian School".

The relevance of the pedagogical system of Vasyl Olexandrovych Sukhomlinskyi in the context of the reformist ideas of the New Ukrainian School is proved.

Key words: V. Sukhomlinskyi, education, child, idea of child-centrism, humanistic pedagogy, pedagogical heritage, pedagogical ideas, New Ukrainian school.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2018